

NORGES HØYESTERETT

Den 24. september 2015 avsa Høyesterett dom i

HR-2015-01944-A, (sak nr. 2015/640), straffesak, anke over dom,

A (advokat Berit Reiss-Andersen)

mot

Den offentlige påtalemyndighet (statsadvokat Cecilie Schløsser Møller)

STEMMEGIVNING :

- (1) Dommer **Indreberg**: Saken gjelder straffutmåling ved brudd på tollovens deklarasjonsplikt ved utførsel av pengebeløp som overstiger 25 000 kroner.
- (2) A ble ved tiltalebeslutning 24. januar 2014 satt under tiltale ved Oslo tingrett for overtredelse av

"Tolloven § 16-2 (1) og (2), jf. § 16-1, jf. § 3-1 sjette ledd, jf. tollforskriften § 3-1-11, jf. § 4-10-2 sjuende ledd

hvoretter enhver som bringer norske og utenlandske sedler og mynt tilsvarende et beløp større enn 25 000 kr til eller fra tollområdet, uoppfordret skal oppgi eller legge frem disse for tollmyndighetene.

Grunnlag:

Mandag 1. oktober 2012 kl. 16.00 i ---veien 00 i Oslo, ved avgang med M/S Crown of Scandinavia til København, forsøkte han å utføre norske kroner NOK 1.001.750,- svenske kroner SEK 23.420,- danske kroner DKK 550 og Euro 60, til tross for at grensen for utførsel av valuta uten deklarasjonsplikt er NOK 25.000."

(3) Påtalemyndigheten hadde høsten 2013 utferdiget et tilsvarende forelegg for forholdet, som A ikke vedtok. I forelegget var straffen satt til bot på 200 000 kroner og den subsidiære fengselsstraffen til 90 dager, senere endret til 40 dager. Aktors påstand i tingretten var den samme.

(4) Oslo tingrett avsa 28. mai 2014 dom med slik domsslutning:

"1. A, født 00. --- 1963, dømmes for overtredelse av tollovens § 16-2 (1) og (2), jf. § 16-1, jf. § 3-1 sjette ledd, jf. tollforskriften § 3-1-11, jf. §§ 4-11-1 og 4-10-2 (7), til fengsel i 21 – tjueen – dager. Fullbyrdelsen av straffen utsettes i medhold av straffeloven §§ 52-54 med en prøvetid på 2 – to – år.

Han dømmes videre til en ubetinget bot på 10 000 – titusen – kroner, subsidiært 20 – tjue – dagers fengsel dersom boten ikke betales.

Ved soning av betinget eller subsidiær fengselsstraff kommer varetekt til fradrag med 3 dager.

2. A, født 00. --- 1963, dømmes til å betale 1 000 – ettusen – kroner i saksomkostninger til staten."

(5) Dommen ble avsagt under dissens, idet den ene meddommeren stemte for at straffen skulle settes til ubetinget fengsel i 45 dager.

(6) Påtalemyndigheten anket til lagmannsretten. Anken gjaldt straffutmålingen. Borgarting lagmannsrett avsa 9. februar 2015 dom med slik domsslutning:

"I tingrettens dom, domsslutningen punkt 1, gjøres den endring at straffen settes til en bot på 150 000 – etthundreogfemtitusen – kroner, subsidiært 40 – førti – dagers fengsel som fullbyrdes dersom boten ikke betales. Ved eventuell soning av den subsidiære fengselsstraffen kommer 3 – tre – dager varetekt til fradrag. Dette som en tilleggsstraff til Oslo tingretts dom av 23. september 2014, jf. straffeloven § 64."

(7) Domfelte har anket til Høyesterett. Anken gjelder straffutmålingen. Domfelte gjør gjeldende at riktig straff vil være betinget fengsel kombinert med en mindre bot, subsidiært ubetinget fengsel. Begrunnelsen er at hans økonomiske situasjon umuliggjør betaling av boten på 150 000 kroner. På spørsmål til Statens innkrevingsentral har han fått opplyst at det kan gå flere år før han får sone den subsidiære fengselsstraffen. En betinget, eller endog ubetinget fengselsstraff som kan avsones raskt, vil derfor gjøre det mulig for ham å få lagt dette bak seg fortere. Aktor har nedlagt påstand om at anken forkastes.

(8) *Jeg er kommet til samme resultat som lagmannsretten, likevel slik at jeg mener den subsidiære fengselsstraffen bør reduseres.*

(9) De nærmere omstendighetene rundt det straffbare forholdet er beskrevet slik i tingrettens dom:

"Tiltalte skulle 1. oktober 2012 ta ferge fra Oslo til København, og i bilen hadde han en antikk gyngestol. Han ble stoppet i kontroll og fikk spørsmål om stolen, og tollinspektørene bestemte seg for å kontrollere bilen og lasten nærmere. Gyngestolen ble gjennomlyst, og bildene viste en rekke mindre, rektangulære pakker inne i sitteputen. Denne ble åpnet, og viste seg å inneholde ti vakuumpakkede seddelbunker med norske

kontanter, til sammen kr 1 000 000. De øvrige kontantene som ble beslaglagt (1 750 norske kroner, 60 Euro, 23 420 svenske og 550 danske kroner) hadde tiltalte i lommene. Han var klar over at man ikke hadde anledning til å utføre mer enn 25 000 kroner uten å deklare utførselen.

Alle pengene ble beslaglagt, og forholdet ble politianmeldt. Politiet satte pengene på sperret beslagskonto. Etter kort tid tok Oslo kemnerkontor utlegg i hele beløpet. ...[D]et ble 22. juli 2013 utbetalt fra Oslo politiet til kemneren. Pengene gikk med til delvis dekning av As skattegjeld, som på dette tidspunktet utgjorde litt over fire millioner kroner."

- (10) Jeg finner det hensiktsmessig først å vurdere hva som bør være utgangspunktet for straffutmålingen.
- (11) Strafferammen er bøter eller fengsel inntil 6 måneder eller begge deler, jf. tolloven § 16-2 første ledd. Forsøk straffes på samme måte som fullbyrdet overtredelse, jf. § 16-1 annet ledd.
- (12) De langt fleste overtredelsene av deklareringsplikten strafforfølges imidlertid ikke, men sanksjoneres i stedet med overtredelsesgebyr etter nærmere regler i tollforskriften kapittel 16-15. Aktor har i skranken opplyst at av 261 avsløringer på Oslo lufthavn så langt i år, er 249 saker avgjort på den måten. Overtredelsesgebyret skal være 20 prosent av beløpet som er eller er søkt utført eller innført, jf. forskriften § 16-15-1 annet og tredje ledd. Etter § 16-15-1 fjerde ledd kan gebyret settes lavere eller falle bort hvis særlige forhold tilsier det. Dette er forhold som ligger utenfor kontrollen til den som skulle deklart beløpet. Tollregionen kan holde tilbake et beløp som tilsvarer gebyrets størrelse, jf. § 16-15-2 første ledd.
- (13) Fatter tollmyndighetene mistanke om at pengene er utbytte av kriminelle handlinger, skal de i stedet beslaglegge hele beløpet og overlevere det til politiet eller påtalemyndigheten, jf. forskriften § 16-15-2 tredje ledd. Det er dette som er skjedd i vårt tilfelle. Etterforskningen har imidlertid ikke gitt grunnlag for strafforfølging for annet enn overtredelsen av tollovens deklareringsplikt.
- (14) Etter mitt syn må det i et slikt tilfelle legges vesentlig vekt på likhetshensynet. Utgangspunktet for straffutmålingen bør dermed være en straff tilsvarende det overtredelsesgebyret forholdet ville medført. Likhetshensynet taler også for at straffen langt på vei standardiseres, slik at siktedes økonomiske situasjon kommer i bakgrunnen ved utmålingen av boten på samme måte som ved ileggelsen av gebyr. Jeg nevner i den forbindelse at Høyesterett i Rt. 2011 side 10 avsnitt 18 vurderte forholdet til straffeloven § 27 i en sak om miljøkriminalitet hvor det av allmennpreventive grunner burde reageres med en høy bot. Førstvoterende understreket med henvisning til Rt. 1981 side 887 at det er lang tradisjon for at det "alt etter forholdets karakter legges vekslende tyngde på det straffbare forhold og tiltaltes økonomi". I kjennelse av 1. oktober 2013, HR-2013-2052-U, sluttet videre Høyesteretts ankeutvalg seg til at bøtestraff for besittelse av narkotika kunne standardiseres slik at domfeltes økonomiske forhold fikk underordnet betydning.
- (15) Allmennpreventive hensyn gjør seg sterkt gjeldende ved overtredelser av tollovens deklareringsplikt. Jeg viser til den nærmere redegjørelsen i Riksadvokatens rundskriv RA 2004-541 om skjerpede reaksjoner for valutasmugling fra 21. august 2009. I rundskrivet pekes det på at det med dagens effektive tjenester med betalingsformidling over grensene, er vanskelig å se at enkeltpersoner kan ha et aktverdig formål med å frakte

med seg store kontantbeløp ut av landet, og at det iallfall ikke er noen grunn til ikke å overholde meldeplikten. Likevel ble antall beslag og det beslaglagte beløp mer enn doblet i perioden 2002 til 2008. Aktor har i skranken fremlagt statistikk som viser at det i årene 2008 – 2014 gjennomsnittlig ble avdekket 843 overtredelser årlig, og at beslagene årlig utgjorde nærmere 50 millioner kroner. Det er grunn til å tro at mørketallene er store.

- (16) Det at overtredelsen behandles som en straffesak, slik at skrevne og uskrevne regler om straffutmåling kommer til anvendelse, gjør at straffen likevel etter omstendighetene kan avvike fra overtredelsesgebyret. Jeg skal nevne noen forhold, men begrenser meg til de som har særlig relevans i vår sak:
- (17) Etterforskning og eventuell iretteføring vil medføre at det tar tid å få avgjort forholdet, og går det for lang tid, skal det vektlegges ved straffutmålingen. Dessuten kommer straffeloven § 59 om tilståelsesrabatt til anvendelse, selv om det her regelmessig vil være tale om personer som blir tatt på fersk gjerning og derfor ikke skal ha noen omfattende rabatt, jf. Rt. 2009 side 279 avsnitt 29.
- (18) Dessuten skal det fastsettes en subsidiær fengselsstraff når det idømmes en bot, jf. straffeloven § 28. Straffeloven gir ingen anvisning på hvordan denne fengselsstraffen skal utmåles utover å fastsette lengstefrister. Som regel vil en høy bot innebære en streng subsidiær fengselsstraff. Da tilleggsskatt ble inkorporert i boten for overtredelser av ligningsloven, ble imidlertid ikke den subsidiære fengselsstraffen økt, se Rt. 2004 side 645 avsnitt 20 og omtalen i Rt. 2011 side 1509 avsnitt 35. Dette tilsier at den subsidiære fengselsstraffen bør settes lavere enn normalt når bot kommer i stedet for overtredelsesgebyr.
- (19) Ytterligere en forskjell er at straffeloven §§ 62, 63 eller 64 etter omstendighetene kan komme til anvendelse.
- (20) Jeg går så over til den konkrete straffutmålingen.
- (21) Det følger av det jeg nettopp har sagt at straffen i utgangspunktet skal være en bot som utgjør 20 prosent av beløpet som ble søkt ført ut av landet, altså litt over 200 000 kroner. Som nevnt må domfeltes økonomiske situasjon – han mottar arbeidsavklaringspenger med om lag 14 000 kroner i måneden brutto og er uformuende – komme i bakgrunnen ved utmålingen av boten.
- (22) Det er ikke aktuelt å idømme fengsel i stedet for bot. Fengsel er en strengere straff enn bot, selv om enkelte kan oppleve det annerledes. Det ville være uakseptabelt om domfelte med svak økonomi skulle ilegges en strengere straff enn de som har bedre råd, også om de ønsker det for å legge forholdet raskere bak seg. Jeg nevner i den forbindelse at straffegjennomføringsloven § 16 a nå åpner for at subsidiær fengselsstraff kan gjennomføres ved bøteteneste. Jeg nevner også at straffeprosessloven § 456 annet ledd fra 1. oktober 2015 vil bestemme at soning av subsidiær fengselsstraff bare skal skje når den botlagte har evne til å betale boten eller allmenne hensyn tilsier det.
- (23) A skal ha en viss strafferabatt på grunn av tilståelse. Det må også tillegges vekt at saken i det alt vesentlige var ferdig etterforsket i november 2012, men at forelegget først ble utferdiget 21. oktober 2013. En slik liggetid må lede til at boten nedsettes merkbart.

- (24) Det må videre tas hensyn til at A ved Oslo tingretts dom 23. september 2014 ble idømt straff av betinget fengsel i 21 dager og bot på 18 000 kroner for en ny overtredelse av tolloven, og at han ble botlagt 11. oktober 2013 med 6 500 kroner og 5. april 2014 med 12 000 kroner. Forholdet i saken her ble begått forut for dommen og de to foreleggene, og straffeloven §§ 62 og 63 kommer til anvendelse, jf. straffeloven § 64. Straffen her er en tilleggsstraff.
- (25) Jeg er etter dette blitt stående ved at den boten lagmannsretten har fastsatt på 150 000 kroner bør opprettholdes, og at den subsidiære fengselsstraffen bør settes til 25 dager.
- (26) Jeg stemmer for denne

D O M :

I lagmannsrettens dom gjøres den endring at den subsidiære fengselsstraffen settes til fengsel i 25 – tjuefem – dager.

- (27) Dommer **Bårdsen:** Jeg er i det vesentlige og i resultatet enig med førstvoterende.
- (28) Dommer **Arntzen:** Likeså.
- (29) Dommer **Noer:** Likeså.
- (30) Dommer **Matningsdal:** Likeså.
- (31) Etter stemmegivningen avsa Høyesterett denne

D O M :

I lagmannsrettens dom gjøres den endring at den subsidiære fengselsstraffen settes til fengsel i 25 – tjuefem – dager.

Riktig utskrift bekreftes: